

A VALLÁS KÉT ARCA

„Belső természetünk révén az emberek közel állnak egymáshoz,
csak a külső szokásaink révén kerülünk egymástól távol.”

(Konfucius)

A vallás az ember alapvető és létfontosságú megnyilatkozása Isten felé. Vallás az a valami, amelyben utat keresünk és találunk Istenhez. Nincs eleve üdvözítő vallás, mert a vallásnak, mint 'vallás' semmi köze nincs az igazsághoz és a hithez. Elviekben beszélhetnénk vallástalanságról is, de ez olyasvalami lenne, mint a *semmi* megragadása a *valami* eszköztárával. Így a semmi a valami egyik igen speciális válfaja lenne, avagy a vallástalanság egyfajta sajátos vallásként jelenne meg ebben a megközelítésben.

Témánk most nem a vallás megragadása, definiálása lenne, hanem sokkal inkább a vallás kettősségének bizonyítása.

Miben áll ez a kettősség? Az ezotériában és az exotériában, a vallás belső és a külső útjában. A belső út a beavatás, az ima, a lelkiesség, az áldozat, valamint az ezek mentén történő gondolkodás és cselekvés. A külső út a klérus, a templom, a szertartás, a hivatal, hívek és az ezek mögé szerveződő hatalmi aktus. Ez a dualitás kivétel nélkül minden vallás jellemzője, a különbség csupán abból adódik, hogy a két elem egyensúlyvesztése merre billen el, az ezotéria vagy az exotéria felé. Példával is élve az iszlám valláson belül a külső út túlsúlyba jutása markánsan jellemző. Bár megjegyzendő, hogy az egyensúlyvesztés helyreállítására létrejön a szufizmus, a vallás misztikus, sőt ha úgy tetszik gnosztikus irányzata. A buddhizmus jellemzően erősen belső utas vallás, bár a globalizáció, és a nyugat szellemiségének gátlástalan terjeszkedése már itt is érezteti negatív hatásait.

Ami a kereszténységet illeti elmondható, hogy mindkét elem vált-vállnak szorítva jelen van a vallásban. A különböző korokban – a mérleghinta ütem mozgásának analógiájára – hol az egyik, hol a másik elem kerül előtérbe. Vallástörténetileg az ezotéria nagyon korán sérül, Jézus és az Evangéliumok után nem sokára létrejön a végzetes frigy egyház és állam között. A belső tartalom külsővé válik, az intimitásból nagyipar, az úrvacsora emlékéből szolgáltatás lesz. Megszületik az államvallás fogalma és intézménye, mely a grammatikában is (állam + vallás) olyan abnormalitást hordoz magában, ami az evangéliumi tartalmak teljes megsemmisítését jelenti. Jézus kora zsidó vallásának belső útját járja, de mivel a külső út már annyira kitaposódott, hogy abból a helyzetből már nem látható Jézus útja, és az apparátus hatalmi pozícióját féltve, természetesen hatalmi eszközökhöz nyúl.

Németh László – aki szerint a vallásosnak lenni annyi, mint hűnek lenni saját belső természetünkbe írt *kategorikus imperatívusz*hoz – jól látja a vallás Janus-arcát. Így fogalmaz: "Az ember vallásossága kétféleképp jelentkezhetik: mint a táblák szolgátsága, vagy mint az ember szabad küzdelme Istenért. Van egy társadalmi vallásosság s egy társadalmon túli. Van imádság a templomban, s van imádság az életünk legmélyén. Egyiknek szimbóluma az örök papság, a másiké az örök Jézus."

A vallások egyensúlyvesztését úgy is leírhatjuk, mint a kifelé (=világi) ható cselekvések túlsúlyát, a befelé (=isteni) ható cselekvésekkel szemben. De nemcsak a belső dolgok kerülnek kívülre, hanem a külsők is belültre, ami a vallásokat válságos, szekularizált helyzetbe sodorja. Akármekkora is az egyensúlyvesztés, a dolgok természetéből fakadóan az egyensúlyi helyzet visszaállítására törekednek. Láttuk, hogy az iszlámban ez a törekvés a szufizmus, nálunk, a kereszténységben ezt a szerepet a miszticizmus tölti be. A judaizmus merev külső rendszeréből pedig a kabbalisztikus irányzat igyekszik a misztikus igazságok irányába utat keresni, több-kevesebb sikerrel.

Az egyensúlyi törvény értelmében, amilyen szélsőséges a külső út, olyan szélsőséges lesz a belső út is. A miszticizmusban a belső lelki életre tevődik a hangsúly. A vallási élet célja megismerni Istent és egyesülni vele. Szélsőséges esetben ez a *communió* egyfajta transzállapotot eredményez, amelyet a környezet igen hamar megítél öncélú miszticizmusa, illetve pietizmusa miatt.

Az ítélet nem ilyen meghatározó egy vallási külsőségeket túlhangsúlyozó viselkedésformánál, amely bizony száraz dogmatizmushoz, sőt Isten nélküli vallásossághoz vezethet.

A külső és a belső úton járás vallási lépéseit, botladozásait az emberi lélek jól érzékeli, és a költői lélek ki is tudja fejezni azt. Mint ahogyan alább teszi Sík Sándor:

Ülj mellém, Uram, jöjj és fogd meg csendesen / Türelmetlen, ideges két kezem. / Szűnjének egyszer fogni, motozni, írni, alakítani. /

Kulcsolódjanak nyugalomra békén, / Legyenek egyszer magukért és érted. / Jöjj, csókold meg a szememet, hadd szűnjék

egyszer nézni és kutatni, /

Csukódjék nézni békén befelé, / Látni magát és téged.

Sokáig jártam sokfelé és Márta-módra sokban szorgoskodtam. / Kopogtattam a dolgokon és megmaradtak tompa némaságban.

Visszhangot adtak mások, de nem nekem valót, / Nem a te bangodat. / És mind a dolgok, amiket mohó és munkás ujjaim illettek, / Elhnyeltek egy-egy darabkát belőlem. / El-elbagytam magamból mindenfelé az útfelen, /

A lelkeim jó, nekedvaló, érőnek termett darabkáit. / Azt bűttem: elhozom neked, amit lelek, és örömdre lesz, / Pedig ők emésztettek engemet, /

És megmaradtak: rossz kőnek a kő, és ólomnak az ólom, / Mert nem volt ujjaimban az élet szent hatalma még, / Mert nem csókoltál még belém magadból eleget: /

Én voltam még nagyon, a régi termés-durva én; / Termés-arany, mert kezedből került ki, / És csillogó, mert fényed fénylik róla szerteszét, /

De szétfolyó, puba, erőtlen csillogás, / És nem született meg belőle még a drága Magisterium, / Mely amit ér, arannyá nemesít. / És mindhiába volt a jámbor járás sokfelé: / Egy-, egyfelé kell menni makacsul. /

Jöjj, Uram, visszajöttem, / Jöjj és keverj belém acélt a lágy aranyba, / Fogj meg s taníts meg magamat megfogni, / És kezdetet el nem bocsátani, /

Akkor sem, mikor másért nyúl karom. / Vízbefülőt félkézzel menteni és téged fogni erősen a mással; / Törni követ félkézzel meredek szürtek szélén, / S kapaszkodni a másikkal kezvedbe; /

Könyvet lapozni, húst aprítani, / Kezet szorítani és kardot kőszörülni, / Félkézzel mind: a másikat hagyni nyugodtan a te szent kezvedben; / Szólni az emberekkel, hogy rólad szóljon és neked a szó; /

Írni tanítás betűt, hogy képedet képezze titkosan; / És lenni én, hogy légy Te én helyettem, / És hozni mást magamhoz, hogy hozzád hozzam őket,

És adni magamat, hogy téged adjalak. / Taníts, Uram, taníts, a lábaddhoz ülök, / Magamra és magadra, semmi másra.